

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Andra kammaren.

Nr 32.

Fredagen den 14 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande maj.

§ 2.

Hans excellens herr statsministern *Hansson* föredrog Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsändringar, innefattande, bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr statsministern *Hansson* att i riksdagens andra kammare uppläsa ifrågakvarande öppna brev, varefter hans excellens herr statsministern uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev, nr 322, till riksdagen angående vissa grundlagsändringar.

Detta öppna brev lades till handlingarna.

§ 3.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 313, med förslag till lag om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer m. m.; och

nr 323, angående anslag till statlig lagerhållning m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 314, angående anordnande av provisoriska sekundärsjukhus inom den statliga sinnessjukvården;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 315, angående tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet å lärare vid statens undervisningsväsen;

nr 316, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 317, angående upphörande av tjänstepensionsrätten i statens pensionsanstalt för vissa lärare vid statens undervisningsväsen m. m.; och

nr 318, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 319, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

Andra kammarens protokoll 1937. Nr 32.

till bankoutskottet propositionen, nr 320, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 13 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 30 juni 1934 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Vid remiss av
propositionen
nr 321.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts proposition, nr 321, angående överenskommelse mellan Sverige, Estland och Finland rörande förhindrande av spritsmuggling m. m.; och yttrade därvid:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag skall icke närmare ingå på den omständigheten, att propositionerna dugga i kamrarna på ett sådant sätt, att de förhoppningar, man tidigare hyst att få avsluta riksdagen i någorlunda hygglig tid, synas fullständigt grusade.

Jag kan emellertid icke, herr talman — jag talar här strängt personligt — underlåta att ge uttryck åt de känslor, jag hyser inför den proposition, som här föreligger.

Det är väl i dagarna omkring hundra år sedan vårt land upphörde att betala den tribut till Barbareskstaterna, som dessa stater, som idkade sjöroveri, fordrade för att låta våra fartyg segla i fred i främmande farvatten. Jag kan icke hjälpa, att jag vid läsningen av den föreliggande propositionen fick det intrycket, att den företedde vissa likheter med detta förhållande, som väl för länge sedan borde vara avskaffat.

Jag har därutöver den uppfattningen, att det, så länge spritsmugglingen är ett lönande näringsfång, spelar rätt så liten roll, om smugglingsbåten utgår från estnisk hamn eller från annan hamn vid Östersjön. Det förefaller mig — jag talar fortfarande uteslutande för egen del — vara för vårt land i betydande mån förödmjukande, om vi icke inom våra territorialvatten skulle kunna upprätthålla tillräcklig ordning och hålla smugglingen tillbaka utan att i detta syfte i viss mån behöva köpa överenskommelse med en främmande makt.

Jag har, herr talman, velat yttra dessa ord och ber, att de få åtfölja propositionen på dess väg.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det finns ju ingen anledning för mig att här ingå på någon polemik emot herr Magnussons i Skövde så att säga mera moraliska synpunkter på denna sak. För regeringen har det här gällt frågan, på vilket sätt man bäst skulle kunna gagna allmän ordning och folknykterhet i landet. Det har för regeringen varit fråga om en praktisk angelägenhet, och jag hemställer till det utskott, som får med denna sak att göra, att det ville söka handlägga detta ärende med utgångspunkt från dessa mera praktiska synpunkter.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Om jag godtagger herr statsrådets uttalande om de moraliska synpunkterna, kanske jag kan tillägga, att det varit även de nationella synpunkterna som tvingat mig att yttra de ord, jag här hade att säga.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag kan inte förstå, att det här kan komma in några speciellt nationella synpunkter. Det skulle väl i så fall vara det betraktelsesättet, att det är särskilt förödmjukande att till exempel köra bil med användande av estnisk motorsprit eller att dricka estniskt brännvin. Jag kan emellertid inte förstå, att detta skulle vara på något sätt mindre nationellt än att till exempel använda amerikansk eller rysk bensin som motorbränsle.

Vid remiss av propositionen nr 321. (Forts.)

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att överlämna ifrågavarande proposition jämte i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttranden till bevillningsutskottet.

§ 5.

Härpå föredrogs och remitterades till bankoutskottet herr *Åqvists* på bordet liggande motion nr 593.

§ 6.

Slutligen föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden nr 1 d och 19—21, statsutskottets utlåtanden nr 141 och 142, bevillningsutskottets betänkanden nr 23—25, bankoutskottets utlåtande nr 59 samt andra lagutskottets utlåtande nr 45.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 5 mars 1937 (nr 61) angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.;

statsutskottets utlåtande, nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för folk- och småskollärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförhållandena för vissa barnmorskor;

nr 61, i anledning av väckt motion angående understöd åt vissa f. d. arbetare vid kronoegendomen Hässlö i Badelunda socken av Västmanlands län; och

nr 62, i anledning av väckta motioner angående pensionsförbättring för viss lokomotivpersonal vid statens järnvägar;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om avlyftande från fastighetsägarna i städer och stadslignande samhällen av dem åvilande gatuhållningsbesvär;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skyldighet att till riksdagens revisorer avgiva redogörelse för användningen av statsunderstöd;

nr 59, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag), dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 60, i anledning av väckt motion om revision av lagen angående utlämning av förbrytare, m. m.; och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, m. m.;

andra lagutskottets utlåtande och memorial: nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän, dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 46, angående arvode åt personer, vilka inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa ärenden;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående understöd åt kontrollföreningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 85, i anledning av väckta motioner angående avsättande av ett naturreservat utmed den s. k. Haverdalsbukten i Harplinge socken m. m.;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss reglering av handeln med färsk strömming och sill m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från kronoegendomen Stora och Lilla Ävesta nr 1 i Kopparbergs län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 88, i anledning av väckt motion angående enhetlig lagstiftning om förbud mot notdragning av strömming i Östersjön; och

nr 89, i anledning av väckt motion angående återbetalning genom förbättringsarbete av vissa stödlån åt jordbrukare; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, angående åstadkommande av lärlingsbestämmelser för handeln och utökad lärlingsutbildning för industrien.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nilsson</i> i Göteborg	under 3 dagar fr. o. m. den 15 maj,
› <i>Skoglund</i>	› 3 › › › 15 ›
› <i>Österström</i>	› 3 › › › 16 ›
› <i>Carlström</i>	› 3 › › › 15 ›
› <i>Norling</i>	› 4 › › › 15 ›
› <i>Andersson</i> i Dunker	› 4 › › › 14 ›
› <i>Fält</i>	› 3 › › › 15 ›
› <i>Gustavson</i> i Västerås	› 3 › › › 15 ›
› <i>Kyling</i>	› 3 › › › 15 ›
› <i>Jonsson</i> i Eskilstuna	› 3 › › › 15 ›
› <i>von Seth</i>	› den 15 maj,
› <i>Gezelius</i>	› 3 dagar fr. o. m. den 15 maj,
› <i>Andersson</i> i Prästbol	› 3 › › › 15 ›
› <i>Anderson</i> i Råstock	› 3 › › › 15 › och
› <i>Fast</i>	› 4 › › › 15 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.14 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 18 maj.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande maj.

§ 2.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Elof Lindberg frågat mig:

1:o Om jag har för avsikt att låta verkställa en fullt objektiv undersökning med anledning av uppgifterna om otillåtna flygningar i övre Norrland?

2:o Om så är fallet, om jag är villig att tillse, att vid en sådan undersökning medverkan påkallas av personer utanför yrkesmilitära kretsar och som kunna anses opåverkade av önsknningar att utnyttja den föregivna otillåtna flygverksamheten för tillgodoseende av eljest icke motiverade militära upp-
rustningskrav?

Ehuru interpellanten väl närmast föranletts till frågornas framställande av de uppgifter om otillåten flygning i bland annat trakten av Boden, som förekommo i pressen i slutet av år 1936 och början av innevarande år, skall jag tillåta mig att till en början något uppehålla mig vid de uppgifter om s. k. spökflygningar i övre Norrland, som i slutet av år 1933 och början av år 1934 väckte stor uppmärksamhet och ju även föranledde till en interpellation i ämnet i denna kammare. Herr Lindberg tyckes nämligen i sin interpellation syfta tillbaka även på dessa 1933—1934 års händelser och sätter tydligen i fråga en ny undersökning rörande dessa mer än tre år gamla uppgifter och företeelser. Jag vill redan nu förutskicka att detta enligt min mening av många skäl — bland annat den avsevärda tid som förflutit sedan dess — icke bör komma i fråga.

Rörande 1933—1934 års spökflygningar vill jag erinra därom, att så snart uppgifterna om att otillåten flygning skulle ha ägt rum i övre Norrland började framkomma, åtgärder vidtogos för att söka erhålla upplysningar i saken. Detta var redan i slutet av december 1933. Åtgärdernas planläggning skedde inom försvars- och socialdepartementen, vilka i sin tur stodo i ständig kontakt med chefen för flygvapnet och landshövdingarna i de övre norrländska länen. Under förra hälften av januari 1934 ägde flygspaning rum först i Västerbottens lappmarker och därefter i nedre Västerbotten och över viss del av Bottenhavet. I sitt svar den 2 februari 1934 i denna kammare å en interpellation i ämnet av herr Lindman ansåg sig hans excellens statsministern kunna som ett resultat av dessa undersökningar konstatera, att några baser eller depåer för främmande flygmaskiner icke funnos inom Västerbottens landområde, utefter den övre norrländska kusten eller ute i Bottenhavet. Något nedslag av okända flygmaskiner på svenskt område hade heller icke kunnat konstateras.

Svar å interpellation. (Forts.)

Förutom den omnämnda flygspaningen vidtogos år 1934 även andra åtgärder, huvudsakligen gående ut på att anordna en effektiv luftbevakning inom de områden, som uppgifterna om de mystiska flygningarna avsågo. Resultatet blev även här så till vida negativt, att luftbevakningsorganen icke iakttago några otillåtna flygningar. Emellertid upphörde efter hand rapporter om uppgivna iakttagelser att inkomma. De vidtagna åtgärderna avvecklades därför under loppet av år 1934. Alltjämt har dock en viss bevaknings- och rapporteringsverksamhet pågått under medverkan av såväl militära organ som civila myndigheter och deras personal.

Emellertid ansåg sig chefen för generalstaben, i syfte att söka klarlägga frågan om otillåtna flygningar verkligen ägt rum, böra föranstalta om en bearbetning av det mycket vidlyftiga rapportmaterial, som inkommit under tiden för de uppgivna iakttagelserna. Detta material utgjordes av rapporter från olika personer angående iakttagelser av olika slag, motorsurr, ljusknen och i vissa fall även passerande flygplan. Vidare rapporter angående av landsfiskaler m. fl. hållna förhör med personer, som uppgivit sig ha gjort dylika iakttagelser. Till det material, som bearbetades, hörde också vissa rapporter från Norge och Finland i motsvarande hänseenden.

Den inom generalstaben bedrivna undersökningen utmynnade i en skrivelse från chefen för generalstaben till dåvarande chefer för försvarsdepartementet, dagtecknad den 8 juli 1935.

Vid bearbetningen av rapportmaterialet inom generalstaben sovrades detsamma till en början på det sätt, att med säkerhet oriktiga rapporter, mindre tillförlitliga rapporter och sådana rapporter, vilkas trovärdighet icke kunde anses fullt styrkt, lades åt sidan. Övriga rapporter, vilka betecknades såsom »trovärdiga», lades till grund för undersökningen. Antalet svenska rapporter som förelågo utgjorde 96. Härav ansågos blott 12 vara fullt trovärdiga. Såsom trovärdiga betecknades också en del rapporter från grannländerna, vadan sammanlagda antalet »trovärdiga rapporter» uppgick till 46.

I sin skrivelse den 8 juli 1935 anförde chefen för generalstaben såsom sin mening, att den verkställda utredningen givit till resultat, att det måste anses konstaterat, att flygningar med flygplan, vilkas nationalitet icke kunnat fastställas, ägt rum under vintern 1933—1934 över norra Skandinavien såväl över svenskt som över norskt område. Generalstabschefen yttrade vidare, att de verkställda flygningarna med stor sannolikhet ägt rum på stor höjd och oftast över mycket glest befolkade områden. Vidare ansågs utredningen ha givit anledning till det antagandet, att flygningarna i viss omfattning haft karaktären av rundflygningar av växlande utsträckning.

Ett säkert bedömde av ett så heterogent material som det, varom här är fråga, erbjuder uppenbarligen stora svårigheter, och givetvis kunna olika bedömare av detsamma tänkas komma till skilda slutsatser. Då emellertid herr Lindberg i sin interpellation synes vilja göra gällande, att undersökningen icke skulle hava företagits med tillräcklig objektivitet utan under inverkan av en i viss mån förutfattad mening, vill jag som min uppfattning uttala, att grundade anledningar till ett dylikt omdöme icke föreligga. Såsom jag i början av mitt anförande antydde anser jag det icke heller påkallat att genom en ytterligare bearbetning av materialet från år 1931 nu återupptaga undersökningarna om vad som då hänt eller icke hänt.

Jag övergår så till vad som torde hava varit den omedelbara anledningen till interpellationen, nämligen de uppgifter om otillåtna flygningar över Boden, som i vintras gingo genom pressen. Under åren 1935 och 1936 hade icke inkommit några uppgifter om otillåten flygning i Norrland. Omkring årsskiftet 1936/1937 anmäldes emellertid från militärmyndigheterna i Övre Norrland, att

Svar å interpellation. (Forts.)

anledning förefanns till antagande, att främmande flygning försigginge över militärområdet. Därvid åberopades vissa rapporter angående gjorda iakttagelser av ljus- och ljudfenomen och även flygmaskiner å olika platser i Norrbotten. Rapporternas antal var dock icke på långt när så stort som år 1934. För sin del uttalade militärbefälhavaren för övre Norrland i en skrivelse den 9 februari 1937, att det torde kunna anses fastslaget, att främmande flygverksamhet under de senaste månaderna pågått över militärområdet. Chefen för generalstaben, som efter remiss hade att yttra sig över vissa framställningar om åtgärder emot de förmodade flygningarna, uttalade därvid, att de inkomna rapporterna ävensom vissa iakttagelser i Norge tydde på att obehörig flygning ägt rum över övre Norrlands militärområde under slutet av 1936 och början av 1937.

I anledning av framställningar från de militära myndigheterna i Boden hava även denna gång vissa särskilda åtgärder vidtagits för att söka genom en effektiv spanings- och bevakningsverksamhet konstatera till äventyrs förekommande obehörig flygning. Sålunda har särskild strålkastarmateriel och lyssnarapparatur avdelats för ändamålet, varjämte särskild personal ställts till förfogande för utbildning i strålkastar- och lyssnartjänst. Även vissa andra åtgärder, vilka äro av natur att icke böra offentliggöras, hava av Kungl. Maj:t vidtagits. De vidtagna åtgärderna hava i så måtto givit ett negativt resultat, att några iakttagelser av främmande flygmaskiner därvid icke gjorts. Däremot hava ganska snart efter åtgärdernas vidtagande uppgifterna om gjorda iakttagelser avsevärt minskat till antalet och sedan helt upphört.

Någon särskild kontrollundersökning av det inkomna rapportmateriele har icke i detta fall ägt rum på annat sätt än som nyss omnämnts. Jag anser mig heller icke böra föranstalta om sådan undersökning, då flera månader redan förflutit sedan de påstådda händelserna skulle hava ägt rum och det på den grund är föga troligt att något säkert bedömande skulle kunna ske.

Skulle återigen uppgifter om s. k. spökygning över de norrländska områdena börja inströmma, är jag däremot beredd att omedelbart igångsätta en undersökning av den mångsidigare läggning, som interpellanten siktat till beträffande vad som tidigare förekommit.

Vidare yttrade

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för att herr statsrådet svarat på min interpellation och därmed jävat en i pressen uttalad förmodan, att den i vissa avseenden tillspetsade form jag gett åt interpellationen skulle föranleda herr statsrådet att lämna den obesvarad. Det är emellertid förståeligt, att svarets övervägande negativa innehåll icke tillfredsställer mig. Jag kan nämligen icke godtaga herr statsrådets åsikt, att man här har att göra med händelser, som ligga så långt tillbaka i tiden, att det skulle bli svårt att åstadkomma ett säkrare bedömande än det som presterats av de myndigheter, som haft de förut verkställda undersökningarna om hand. Jag är för min del övertygad om att en utredning av det slag jag ifrågasatt skulle åt denna affär ge en helt annan belysning än den, som gavs i generalstabschefens rapport till försvarsdepartementet den 8 juli 1935, en rapport som kommit att spela en utomordentligt viktig roll, då den genom att den förmedlades till offentligheten genom försvarsdepartementet kommit att uppfattas såsom den officiella bekräftelsen på att otillåten flygverksamhet ägt rum i övre Norrland hösten 1933 och vintern 1934, varvid även Bodens fästningsområde överflugits.

Det var också först efter generalstabsrapporten som man kunde förmärka

Svar å interpellation. (Forts.)

ett livligare intresse i utlandet för spökflygningen. Detta intresse har kunnat spåras i den utländska pressen, varvid framhållits att norra Skandinavien plötsligt och oväntat blivit ett militärstrategiskt viktigt område, där i händelse av krig mellan vissa stormakter krigsoperationer kunde vara att förvänta, medförande risker för de nordiska staterna. Men allvarligare än dessa pressuttalanden är den uppmärksamhet, som kommit att visas norra Skandinavien från tyskt och ryskt *militärt håll*, en uppmärksamhet, som otvivelaktigt föranlett av att man där uppfattat spökflygningarna såsom en realitet, bakom vilken döljer sig avsikter, mot vilka man anser sig böra träffa försvarsdispositioner. Man har ju också i en del av den svenska pressen gjort sig all möda att utbreda den åsikten, att ryska flygare opererat över norra Skandinavien med utgångspunkt från baser i Karelen eller från fartyg i Atlanten. I någon enstaka tidning ha tyskarna utpekats som misstänkta. När det så gällt att fastställa motiven till det närgångna intresset för dessa trakter, har man i allmänhet stannat vid förklaringen, att ryssarna i händelse av krig ämna avskära tyskarna från malmtillförsel från de norrbottniska malmfälten, men det har också antytts, att tysk provokation skulle föreligga med avsikt att misskreditera Sovjetunionen i Sverige. Man kan förmoda, att det i första hand är den förmenta ryska faran, som varit drivfjädern till den tyske fältmarskalken von Blombergs resor vid två olika tillfällen till norra Skandinavien, den ena gången genom Norrbotten och den andra sjövägen till Nordnorge med en avstickare efter järnväg in i Sverige. Men icke heller på rysk sida har man varit överksam, varom Belgonen-affären i Nordnorge ger upplysning. Enligt de norska tidningarna hade Belgonen vid besök i Ryssland utrustats med en radiosändare. Hans uppgift var att den 16 och 20 i varje månad mellan kl. 24 och 2 på natten meddela rapporter om utlänningar visat sig i norska Finnmarken. Var det engelsmän skulle han avsända tecknet »gs» och om det var tyskar tecknat »te». Det finns emellertid också andra händelser, särskilt i Norge, som ge vid handen, att såväl ryssar som tyskar ansett sig ha orsak att noga iakttaga varandras åtgöranden i trakterna uppe i norr.

När de sensationella uppgifterna om spökflygningarna fått dylika följder, då menar jag — och jag vet, att jag icke är ensam om min mening — att det är en absolut trängande nödvändighet att ingenting underlåtes för att klarlägga, huruvida otillåten flygverksamhet verkligen förekommit och — om den i något fall ägt rum — att man så långt det är möjligt söker fastställa de verkliga motiven till flygningarna.

Jag har för egen del icke lämnat någon möda ospard för att erhålla säkra hållpunkter för ett bedömande av värdet i de berättelser, som avgivits av folk som sett mystiska ljus och hört mystiskt motorsurr eller tro sig om att ha sett flygmaskiner. I min egenskap av tidningsman ägnade jag saken intensivt intresse i december 1933 och början av januari 1934, då spökflygarpsykosen härjade våldsammast i Norrbotten och Västerbotten. Som medlem av försvarskommissionen erhöll jag hösten 1934 i Boden del av det material militärstaben där förfogade över angående spökflygningarna. Det är samma material, förmodar jag, som ligger till grund för generalstabsrapporten av den 8 juli 1935, vilken som sagt förmedlades till offentligheten genom försvarsdepartementet. När jag i pressen läste denna uppseendeväckande rapport, fäste jag mig vid, att den inledningsvis var ytterst positiv: »den verkställda utredningen har givit till resultat att det måste anses konstaterat, att flygningar med flygplan, vilkas nationalitet icke kunnat fastställas, ägt rum under vintern 1933—1934 över norra Skandinavien såväl över svenskt som norskt om-

Svar å interpellation. (Forts.)

råde», men att rapporten i fortsättningen blev mera svävande, varvid uttryck sådana som »med stor sannolikhet», »synas flygarna» o. s. v. kommit till användning, varefter till slut kom det mycket viktiga tillägget, att »den verkställda utredningens resultat kan ur viss synpunkt betraktas som relativt ringa». Jag befann mig, när rapporten publicerades, i Stockholm och gick upp till försvarsdepartementet för att ta del av det primärmaterial, på vilket rapporten grundades. Jag fick där upplysningen, att något sådant material icke fanns i departementet och att man dit endast erhållit generalstabschefens rapport. Primärmaterial låg i generalstaben, men det upplystes att detta material var hemligstämplat och alltså icke tillgängligt.

I min interpellation har jag nu tillåtit mig ifrågasätta vederhäftigheten i generalstabsrapporten. Herr statsrådet medger också i sitt svar, att ett säkert bedömande av ett så heterogent material som det, varom här är fråga, uppenbarligen erbjuder stora svårigheter, och att olika bedömare av *detsamma givetvis kunna tänkas komma till skilda slutsatser*. Jag inregistrerar med tillfredsställelse detta medgivande, som måste ha innebörden att generalstabsrapporten icke kan uppfattas såsom en absolut bekräftelse på att spökflygning verkligen förekommit. Herr statsrådet har i detta sammanhang framhållit, att enligt hans åsikt grundad anledning icke finnes till ett omdöme, att undersökningen brustit i objektivitet därför att den skett under inverkan av en i viss mån förutfattad mening. Jag vill förklara, att jag varken i min interpellation eller eljest gjort gällande, att de militärpersoner, som haft utredningen om hand, mot bättre vetande accepterat uppgifter om spökflygningar, och lika litet har jag påstått, såsom man tillvitit mig i pressen, att man från svenskt militärt håll rent av skulle ha provocerat spökflygning. Jag måste emellertid fortfarande vidhålla, att man nog i Boden vid bedömande av denna fråga influerats av förutfattade meningar. När jag säger detta, har man naturligen rätt att begära, att jag närmare klargör, varpå jag grundar ett sådant omdöme. För den ända nödgas jag rekapitulera några numera bortglömda viktiga detaljer i spökflygaraffären.

Det första meddelandet i pressen om spökflygning förekom i en tidning i Umeå den 12 december 1933. Tidningens korrespondent i Sorsele rapporterade, att en kronojägare varje kväll under en veckas tid i Fjällsjönäs by i Sorsele socken sett en flygmaskin landa på Guvertefjällets platå, stanna där cirka 10 minuter, varefter flygmaskinen lyft, flugit runt fjälltoppen, som starkt belysts från maskinens strålkastare, och sedan fortsatt norrut efter Inlandsbanan. Tidningen återgav uppgifterna under mycket stark reservation och betecknade dem som fantastiska. Påföljande dag, den 13 december alltså, meddelade samma tidning, att redaktionen haft telefonförbindelse med kronojägaren, som förklarade, att han även kvällen förut sett det mystiska ljuset. Om det var en flygmaskin, kunde han ej säkert avgöra, ty han hade gjort sina observationer efter mörkrets inbrott. Kl. var 20 min. över 5 på eftermiddagen. Vädret var disigt och sikten mindre god. Rakt i norr, där han förut om kvällarna sett den mystiska strålkastaren, fick han se ett starkt sken bortåt det avlägsna Guvertefjället. Det rörde sig med rätt stor hastighet och kretsade kring på samma sätt som föregående kvällar. Kronojägaren trodde, att det var en flygmaskin. Folket i den gård, där han vistades, såg också ljuset. Någon har framkastat teorien, att det var något slags himlakropp, men det är ju alldeles orimligt, förklarade han, att en sådan dag efter dag skulle kretsas kring däruppe. Tidningen avslutade redogörelsen med upplysningen, att Fjällsjönäs by plötsligt blivit medelpunkten för tidningarnas intresse.

Jag har anledning förmoda, att berättelsen om ljusfenomenen i Fjällsjönäs icke

Svar å interpellation. (Forts.)

hör till den grupp av 12 rapporter, som generalstaben anser trovärdiga. Undersökningar vid Guvertefjället gävo nämligen till resultat, att någon flygmaskin icke landat där.

Detta var alltså spökflygningens start, om detta uttryck tillåtes. Man började nu se mystiska ljus och höra motorsurr överallt i Västerbottens lappmark. Tidningarnas uppgifter stimulerade intresset för astronomiska studier, och det var underliga ting man upptäckte på skilda håll. Planeten Venus råkade vara över synranden och åstadkom på grund av atmosfäriska förhållanden de mest underliga ljussensationer. Det finns en ledamot i denna kammare, min länskamrat herr Jacobson i Vilhelmina, som själv tillsammans med hundratalet andra människor beskådat fenomenen, varvid många voro övertygade om att det var fråga om en flygmaskin. Först när några personer gingo upp i övre våningen på ett hus och släckte belysningen kom man underfund med att det var en planet som agerade spökflygare.

Två dagar efter den första uppgiften om spökflygning erhöll pressen det första sakkunnigeutlåtandet om den s. k. otillåtna flygverksamheten. Det lämnades av den ende aktive flygaren i nordligaste Sverige, ambulansflygaren sergeant Gunnerfeldt i Boden. Han ansåg det ej otroligt att det verkligen var ett aeroplan som kretsat över Ammarnäs i Sorsele, där en ung man, utan att själv se något, hört mystiskt motorsurr, då han var ute på ripjakt. Den unge mannens berättelse torde icke heller ha godtagits bland de s. k. trovärdiga uppgifterna. Sergeant Gunnerfeldt uppställde teorien, att aeroplanet var ute i smugglartjänst och tillställde någon vecka senare pressen ett utlåtande av detta innehåll:

»Det besynnerliga ljus och motorsurr, som sedan en tid tillbaka iakttagits å olika platser inom Västerbottens lappmark, har ju bl. a. resulterat i att polisförhör hållits i Blaiken vid Storuman. Härvid ha så pass vederhäftiga vittnesmål avgivits, att starka skäl finnas för antagandet, att det verkligen är fråga om ett flygplan.

Några militära flygningar ha icke pågått inom området. Varken Östersunds- eller Bodenflygambulanserna ha flugit över trakten nattetid, och att någon sportflygare natt efter natt skulle roa sig med flygning över fjällterräng förefaller osannolikt. Skulle för övrigt avsikten med flygningarna varit ärlig borde vederbörande redan ha framträtt, men så har icke skett. Spionage kan det knappast vara tal om, varför teorien om smuggling får anses som mest verklighetstrogen. Smuggling för självfallet tanken på sprit, ehuru det finns annat, som kan vara begärligt för dylik trafik, ex. vapen.

Teorien om spritsmuggling har föranlett en undersökning från vår sida, ifall det flygtekniskt sett finnes möjlighet att transportera sprit flygledes från norska kusten in i Sverige, och till sådant pris att affären kan vara lönande. Från flygsakkunnigt håll har då meddelats oss att saken är fullt genomförbar såväl tekniskt som ekonomiskt.

Den naturliga infartsvägen per flyg från Norge in i Västerbotten går över Tärna genom passet mellan Artfjället och Södra Storfjället. Från gränsen och över till Nordranen (Ranen-fjorden) är det 6 mil och från gränsen till Storuman 10; alltså en sträcka på 16 mil, vilket motsvarar ungefär 1 timmes flygning. Landningsplats har givetvis valts å någon av de talrika sjöarna, som ha förbindelse med vägnätet. Hypotesen om landning å någon fjällplatå måste anses som orimlig. Möjligen har sjöflygplan använts, som medgivit start och landning på öppet vatten i Norge, eljest ett hjul- eller skidutrustat landflygplan. För hjul får dock snötäcket icke överstiga 15—20 cm. Något tekniskt hinder för landning av en flottörmaskin eller en flygbåt å is förefinnes icke.

De ljussken, som ha iakttagits, härröra sannolikt från en bil, parkerad å

Svar å interpellation. (Forts.)

landningsplatsen samt försedd med stark strålkastare, som fått svepa omkring för att vägleda flygaren och upplysa landningssträckan. Har strålkastaren härvid riktats mot moln, kan illusionen av ett norrsken lätt uppstå. Flygplanet för näppeligen tända lanternor eller positionsljus, däremot kunna flammorna från avgasrören erhålla karaktären av en 'stjärna' som förflyttar sig.

Att flygning till ett bestämt mål nattetid bland fjällen är möjlig ha vi exempel på genom Bodenambulansens talrika nattflygningar bland norrbottensfjällen.

Hur dyrbar kan då en flygning på 32 mil ställa sig?

Ett medelstarkt flygplan med bensinförrådet reducerat till vad som erfordras för fram- och återflygning på sträckan Nordranen—Storuman, lastar c:a 550 kg. Taxan för ett dylikt flygplan håller sig omkring 15 kr. pr mil, varför fraktkostnaden skulle bli omkring 90 öre pr kg.

De sjöar och vattendrag, som äro lämpligast för omlastning från flygplan till bil, synas vara sjöarna uppför Vindelälven från Sorsele, sjöarna uppför Juktådalen, sjöarna uppför Vojmdalen samt Angermanälvens vattensystem ovanför Vilhelmina. Området omfattar i runt tal 150 kvadratmil, varför en lugn landningsplats knappast kan behöva saknas.

Emellertid torde ett uppehåll nu vara att förvänta, dels för att nymåne inträffat och dels för att en tid avleda uppmärksamheten från mystifikationen bland västerbottensfjällen.»

Sergeant Gunnerfeldt blev icke sannspådd. Det blev icke något uppehåll i sjökflygningen trots nymåne. Först i och med statsminister Hanssons interpellationssvar till amiral Lindman sex veckor senare i början av februari 1934 — i vilket statsministern ställde sig mycket skeptisk till uppgifterna om spökflygning — upphörde de mystiska företeelserna. Vid de genom svenska flygvapnet verkställda flygspaningarna, som gjordes mycket grundliga, blev det fastslaget, att sergeant Gunnerfeldts teorier om att flygplanet landat i Västerbottens lappmark voro ohållbara.

Sergeant Gunnerfeldts auktoritet godtogs endast av någon enstaka tidning. Alla andra framhärjade i sin uppfattning, att ingen flygning ägt rum. Men sergeant Gunnerfeldt, som så småningom fick militärbefälhavaren generalmajor Reuterswärd på sin sida, framhärjade. En dag fram i januari trodde man sig ha haft besök av spökflygaren även över Bodens fästning. Efter den händelsen talades inte mera om spritsmugglares eller vapensmugglares våghalsiga flygeskapader — nu blev det en sensationell spioneriaffär och spökflygningen övergick från att vara en civil polissak till en allvarlig militär angelägenhet. Generalmajor Reuterswärd avsände alarmerande rapporter till Stockholm men höll samtidigt intim kontakt med pressen, som kunde meddela, att generalmajoren var absolut övertygad om att främmande flygare visat Bodens fästning en närgången uppmärksamhet. Det var då amiral Lindman väckte sin interpellation, stödjande sig på generalmajor Reuterswärds auktoritet. När statsminister Hansson den 2 februari 1934 avgett sitt svar, var denna auktoritet i verklig fara.

Jag vill inte säga något illa om generalmajor Reuterswärd och sergeant Gunnerfeldt, som naturligtvis varit i god tro, allra helst som ju dessa båda herrar på sätt och vis fingo upprättelse genom generalstabsrapporten av juli 1935, medan statsminister Hansson och flyggeneralen Virgin desavouerades, enär de tvivlat på spökflygningen, åtminstone i vad det gällt Bodens fästning. Det skulle heller icke falla mig in att dra i tvivelsmål de här nämnda militärpersonernas i Boden goda vilja att vara objektiva, men det må vara förlåtligt, att jag finner det icke ha varit lämpligt, att den grundläggande bearbetningen av materialet om spökflygningen kommit att ligga i militärstaben i Boden under

Svar å interpellation. (Forts.)

generalmajor Reuterswårds ledning, varvid sergeant Gunnerfeldt spelat rollen av flygsakkunnig med uppdrag att resa ut i bygderna och hålla förhörd med personer, som sett spökflygare. Senast i höstas var sergeant Gunnerfeldt anförtrodd ett sådant uppdrag i Byske i Västerbotten. Det är bara mänskligt att personer, vilka på ett så tidigt stadium accepterade spökflygareteorierna och gåvo upphov till en framstöt i riksdagen av högerns ledare, måste vara påverkade av en önskan att få sina uppgifter verifierade.

Med vad jag nu senast sagt har jag gett en antydning om vad som varit orsaken till att jag ansett en ytterligare undersökning av spökflygarmaterialets värde erforderlig och varför jag önskat, att biträde vid denna utredning skulle påkallas av personer utanför yrkesmilitära kretsar. Jag vill naturligtvis icke fränkänna vår militärpersonal förmåga att bedöma flygmaskinernas prestationsförmåga under olika betingelser, men jag anser militärpersonalen icke vara lämplig för utredning av en fråga, där man alldeles uppenbart har att göra med astronomiska och atmosfäriska fenomen. Jag anser vidare, att denna personal icke heller bör omhänderha en utredning, som avser att klarlägga, om smugglare använt sig av flygplan. Och slutligen måste det anses lämpligare att i en fråga, där man lanserar teorien om spionage, det blir polismän och icke militärer, som ha bearbetningen av materialet om hand. Jag beklagar, att herr statsrådet icke delar min åsikt i detta fall.

Jag vet icke vilka alla de 12 rapporter äro, som godtagits av de militära utredningsmännen som trovärdiga. Av ett samtal med generalmajor Reuterswård i december i fjol fick jag den uppfattningen, att bland de 12 fallen befinna sig två eller tre, som jag själv sysslat med i utredande syfte. Jag skall nu i kort-het redogöra för dessa och ett par till.

Den 2 januari 1934, sedan spökflygningarna pågått i tre veckor, kunde de som trodde på dem äntligen triumferande förklara, att den djärve flygaren för första gången iakttagits tydligt och på närmaste håll. Iakttagaren var en pressbyråns kioskföreståndare, vilken en natt varit sysselsatt med inventering av kiosken i Sorsele. Vid $\frac{1}{4}$ tiden blev han varse en flygmaskin, som kretsade över platsen. Han gick ut för att titta på den, och eftersom det var klart månsken, kunde han tydligt se, hur maskinen såg ut. Den var grå till färgen, och han lade särskilt märke till att det inte fanns några igenkänningstecken på den. Den var försedd med pontoner eller skidor, inte hjul. Vidare var den större än en militärmaskin och påminde närmast om en av Aerotransports maskiner och var sålunda inbyggd. Flygmaskinen kretsade ungefär en kvart kring järnvägsstationen på cirka 400 meters höjd och gav sig därefter i väg norrut efter järnvägslinjen. Iakttagaren fäste sig särskilt vid att maskinen gjorde mycket litet buller; närmast lät det bara som ett brummande från propellern, varför han förmodade, att maskinen var försedd med ljuddämpare. Den som avgivit berättelsen har exercerat vid flygvapnet. Han tillade, att han torde ha varit den ende, som såg maskinen i Sorsele.

Denna förmodan visade sig riktig. Berättelsen väckte naturligtvis stort uppseende över hela landet, men här och var också åtskillig förvåning. Till de mest förvånade hörde en stationskarl i Sorsele, som haft sin tjänstgöring på stationen från kl. 10 på kvällen till kl. 7 på morgonen. Han hade varken sett eller hört den maskin, som under en hel kvart skulle ha kretsat över stationen. Han hade vistats mycket ute på bangården, och de rum han vistats i, när han var inomhus, hade icke tjockare väggar än att man därinne brukade höra ganska obetydligt buller utifrån. En annan, som blev ytterst förvånad, när han läste tidningarnas stora rubriker om sensationen i Sorsele, var en post-tjänsteman på platsen. Han hade träffat kioskföreståndaren omedelbart efter det klockslag, då flygmaskinen skulle ha gjort sin kvartslånga visit. De hade

Svar å interpellation. (Forts.)

talat om ditt och datt, men kioskföreståndaren hade icke med ett enda ord antytt, att han varit lycklig nog att vara den förste, som verkligen sett spökflygaren livs levande. Det var först senare på morgonen kioskföreståndaren kände behov av att vitt och brett förkunna vad han fått vara med om.

Jag hoppas, att generalstaben icke godtagit berättelsen från Sorsele som vederhäftig. Att man i första taget anammade den i Boden är däremot känt.

Natten mot den 11 januari 1934 väcktes en banvaktshustru i Lubboträsk vid $\frac{1}{2}$ 2-tiden av buller och ljus. När hon tittade ut genom fönstret, fick hon se en flygmaskin och kallade genast på maken. Medan de stodo där och betraktade den nattlige flygaren, som nu syntes ha hunnit minst en halv mil i sydostlig riktning, kom ännu ett flygplan i samma riktning men så lågt, att man endast såg det stundtals skymta mellan trädtopparna. Så kom det fram i en glänta. »Och då såg jag det tydligt», berättar banvakten, som skyndade sig ut på bron. »Innan jag hann ut, var planet långt borta, och som det blåste västlig vind och jag dessutom är en smula lomhörd, så kunde jag inte höra någonting. Den där flygaren, som for så lågt, förde ett rödaktigt ljus, medan den andra hade blåvit lanternan. Kanske det var två ljus också, i häpenheten kom jag mig inte för att titta efter den saken. Men en sak, som vi två fäste oss vid, det var, att propellern på den ena maskinen tydligt kunde iakttagas när den rote-rade. Den hade visst lanternan så, att propellern ur vår synlinje räknat var i vägen, och ljuset liksom klippte därför oerhört fort.» — Det har uppgivits för mig att detta är en av de av generalstaben godtagna berättelserna.

Banvaktsfamiljen blev helt naturligt föremål för tidningsintervjuer och lämnade därvid ytterligare detaljuppgifter. Banvakten tillfrågades, om det inte möjligen kunde vara en stjärna han sett. »Jag känner till både Venus och Jupiter», svarade han, »men det var mulet på natten, så att någon stjärna kunde vi inte se.» Om det var mulet, borde det ju ha varit ganska svårt eller rentav omöjligt att se flygmaskinerna avteckna sig mot himlen en mörk natt ute i skogen, men banvakten hade en förklaring till hands: det sken, som maskinerna gävo ifrån sig, var så starkt, att det från den vita snön reflekterade upp i luften, som på så sätt blev upplyst. Maskinerna hade familjen sett flygande i sydostlig riktning under en hel kvart; man hade med andra ord följt maskinerna fyra å fem mil en mörk natt utan stjärnljus.

Är det underligt, att man ställer sig minst sagt skeptisk till dylika uppgifter, som visst inte behöva vara konstruerade, men där man mycket väl kan räkna med synvillor. Ingen annan människa i bygden har sett eller hört någonting, ehuru man förstår, att två flygmaskiner på så låg höjd, som banvaktsfamiljen sett dem, borde ha väckt åtminstone alla äldre lättsövda människor.

Den 18 januari 1934 sent på kvällen for en flygmaskin, enligt uppgift i en tidning i Umeå, över Umeå stad. Två timmar senare, vid midnattstiden, skulle den ha passerat Hällnäs. Avståndet mellan Umeå och Hällnäs är cirka 6 mil fågelvägen, för vars passerande den alltså använt hela 2 timmar, motsvarande den normala flygtiden för en sträcka på 30 å 40 mil. Två sjuksköterskor vid Hällnäs sanatorium uppge, att de sett en flygmaskin passera under starkt ljus och motorbuller. De hade befunnit sig ute på en balkong. Ingen annan i Hällnäs har vare sig sett någon maskin, något mystiskt ljus eller hört något mystiskt motorbuller. Om det varit fråga om en flygmaskin, borde bullret ha hörts in i sjuksalarna i sanatoriet, där patienter vid denna tid lågo vakna. Jag har av järnvägspersonalen i Hällnäs fått den förklaringen till fenomenet, att någon bil varit på väg till Hällnäs järnvägsstation och att billykterna kastat ljus mot molnen. Att ljuset flyttat sig i sidled

Svar å interpellation. (Forts.)

anses bero på att bilen passerat i en kurva. Terrängen är här starkt kuperad. — Det lär vara en annan godtagen berättelse.

Jag har ganska många sådana här typfall från tiden 1933—1934, där man har starkt fog för tvivel på att några flygare varit i farten, vilket naturligtvis icke behöver betyda, att de som avgivit berättelserna haft för avsikt att lämna osanna uppgifter. De ha nog talat om vad de trott sig se, men det är ju icke sagt, att vad de sett varit främmande flygare. I Finland har man också haft mycket gott om s. k. absolut trovärdiga berättare, t. o. m. en berättelse av en finsk riksdagsman, men finska generalstaben har vid sin undersökning dock till sist kommit till den slutsatsen, att iakttagarna av spökflygare, av mystiska ljus o. s. v., varit utsatta för syn- och hörselvillor. Även de till synes mest dokumenterade och bestickande uppgifterna om spökflygare ha vid en närmare undersökning visat sig felaktiga, har finske generalstabschefen förklarat. Man har i Finland för att göra sina undersökningar så grundliga som möjligt låtit finska flygvapnets egna flygare gå upp och imitera spökflygare. Verkan har blivit fullkomligt överväldigande. Ljudet har hörts tydligt och i många minuter, och maskinerna ha visat sig ytterst lätta att observera och lokalisera. Observatörernas meddelanden ha varit av en helt annan karaktär än när det gällt spökflygarna.

I sitt interpellationssvar meddelar statsrådet, att svenska generalstaben av 96 svenska rapporter godtagit 12 som trovärdiga och 34 från grannländerna. Grannländerna innebära i detta fall Norge och Finland. Efter finska generalstabens bestämda förklaring, att spökflygning icke förekommit i Finland, måste naturligtvis de finska rapporterna utmönstras, men då blir förmodligen också svenska generalstabens slutsatser felaktiga, såvida man icke i Sverige fränkänner finska generalstaben förmåga att kunna bedöma rapporternas värde. Det skulle därefter utom de 12 svenska vara norska rapporter man har att hålla sig till. Såvitt jag vet, har man i Norge ännu icke officiellt accepterat spökflygarteorierna, i varje fall icke såvitt dessa hänföra sig till den tidsperiod rapporterna avse. Jag har observerat, att den norske överstelöjtnanten Os betecknat uppgifterna om spökflygare i Nordnorge som rent nonsens, och av uttalanden av norske försvarsministern kan man sluta sig till, att icke heller han är övertygad om spökflygets existens. Det är egentligen endast i Sverige man har officiellt anammat uppgifterna om otillåten flygverksamhet. Man har gjort det på grundval av 12 svenska rapporter av 96 granskade. Men när av 96 rapporter ej mindre än 84 visat sig icke trovärdiga, då tycker man, att utredningsmännen verkligen borde ha kunnat fråga sig, om det inte kunde vara något fel också på de 12. Det vore ju fullkomligt häpnadsväckande, om främmande flygare skulle kväll efter kväll under 1½ månads tid ha farit över Norrbotten och Västerbotten utan att bli observerade i mer än 12 fall och alltid av enstaka eller några få personer.

Jag skall nu säga några ord om ett fall, som, därest någon kan tillmätas trovärdighet, bör komma i fråga. När jag redogör för detta är det för att visa på, hur man negligerat viktiga omständigheter, om dessa icke passat ihop med den uppfattningen, att spioner från luften utforskat övre Norrland. Hur skulle man ha kommit att reagera, om det för det första blivit bevisat, att främmande flygare verkligen opererat inom svenskt område, men det för det andra kunnat fastställas, att det icke varit fråga om flygningar i militärt syfte utan helt enkelt om flygningar, iscensatta av spritsmugglare för efterforskning av förlorade spritfartyg? Jag föreställer mig, att affären icke kommit att väcka någon större sensation och att fältmarskalken von Blombergs resor och det ryska kontraspionaget icke kommit i fråga.

Klockan 3 minuter i 8 på kvällen den 6 januari 1934 (tredtondag) alltså

Svar å interpellation. (Forts.)

fick fyrmästare Ruthqvist på Holmögadds fyr se ett märkligt ljus styra upp mot fyren. Han kallade på fyrpersonalen och sin familj, och en halv minut därpå var det sju personer, som gemensamt gjorde sina observationer. Man kunde se två ljus, ett rött och ett grönt, som hastigt närmade sig fyren. För tillfället rådde full storm, och dånet från bränningarna var så kraftigt, att fyrmästaren menar, att man omöjligt skulle hört ljudet från det förmodade aeroplanets motor, även om maskinen flugit tätt över deras huvuden. Nu passerade ljusen ungefär 600 meter ute till havs på ungefär 400 meters höjd. När det kom i jämnhöjd med Valsöarna sänkte det sig plötsligt till ungefär 150 meter över havet men gick strax därpå upp till samma höjd som förut. Precis kl. 8.02 — fyrmästaren kollationerade sina observationer med sitt ur — försvunno de båda ljusen över havet åt ostnordost, alltså i riktning mot finska sidan.

Vid samma tid, som folket på Gadden sågo maskinen, såg kustvakten Nyman på Holmön i riktning mot Gadden ett »konstigt ljus». Han håller inte alls för osannolikt att det kan ha varit en flygmaskin. Det var rött och verkade mest som ljuset från avgasningsröret.

Även i Täfteå på fastlandet såg man ljuset. — Jag ber kammarens ledamöter att lägga namnet Täfteå på minnet. — Här var det flera personer, som iaktog det. Det kom söderifrån, säga observatörerna, och man tyckte sig kunna se en röd och en grön lanternan bredvid varandra. Strax norr om Gadden försvann ljuset i östlig riktning över havet mot finska sidan.

Landsfiskal Lindberg i Nordmaling har berättat, att han och hans familj vid sextiden samma kväll sett det »flygande ljuset». Det kom över havet söderifrån och passerade mot norr med stor hastighet. Ljuset var rött och rörde sig i nordnordost. Kommet över Långroudden — observera Långroudden, jag återkommer till detta namn sedermera — ute i havsbandet försvann det ur sikte mot öster. Man kunde se ljuset minst 5 minuter.

Tre dagar senare, tisdagen den 9 januari, ungefär klockan 9.40 på kvällen, blev fyrvaktare Sandberg vid Holmögadds fyr varse de röda och gröna lanternorna från vad han trodde vara en flygmaskin, vilken med stor hastighet kom farande över västra Kvarken från Ivarsbodahället och höll rak kurs mot den tända fyren. Maskinen gick synnerligen lågt, såvitt han kunde döma blott cirka 50 meter över vattenytan. Han skyndade sig genast att varsko fyrplatsens alla övriga invånare, bland dem fyrmästare Ruthqvist. Samtliga — det var sju personer — åsågo nu kvällsflygarens färd. Kommen ett par, tre kilometer från fyrtornet ändrade maskinen plötsligt kursen mot nordost, passerade Gaddströmmen och flög därpå längs östra sidan av Grossgrundet och Holmön. Så småningom gick den upp till cirka 100 meters höjd. På ungefär 7 å 8 distansminuters avstånd från Gadden gjorde den en snäv gir och kom åter rakt mot fyren. Sedan började den flyga mot den relativt stora ön Grossgrundet varv på varv. Det var tydligt, att flygaren sökte något. Från fyren kunde man emellertid inte se något fartyg ute på vattnet och signaler iakttog heller ingen. Närmare en timme varade kretsandet kring ön. I svängarna lade fyrpersonalen särskilt märke till, att ljuset från de båda vinglaternorna flöto ihop till ett, och samtidigt tyckte man sig skönja liksom ett »inre ljus», tydligen härstammande från den belysta instrumentbrädan framför förarplatsen. Vindstyrkan var 5 sekundmeter, och planet flög därför rätt stabilt, endast girande över åt ena eller andra sidan någon gång då och då. Vinden låg rakt i maskinens riktning, varför något motorsurr icke kunde höras. Till sist gjorde maskinen en skarp spiralstigning, skruvade sig upp på en höjd av 4—500 meter och satte åter rak kurs efter norra sidan av Holmölandet. Ljusen avtogo i styrka, men man observerade i alla fall, att flyg-

Svar å interpellation. (Forts.)

planet några minuter innan det försvann ur sikte ändrade kurs åt öster och flög bort över Kvarken. Klockan var då ungefär 10.55. I en timme och 15 minuter hade flygaren alltså gjort Holmön den äran. Dagen förut såg en man ett par ljus, som man trodde härröra från en flygmaskin, kretsas över *Långroudden* vid Nordmalingskusten. Även på andra håll vid kusten såg man mystiska ljus irra i luften.

En teori har uppställts, att vad man såg vid Holmön icke varit flygmaskiner utan ballonger med signalljus, som använts vid flottövningar i Östersjön under luftvärnsövningar och av vinden förts norrut. Man har också i detta sammanhang framkastat provokationsteorien och menat, att någon roat sig med att släppa upp ballonger. I tre kända fall ha nämligen uppsläppta ballonger gett upphov till bestämda uppgifter om att man sett flygmaskiner. En förklaring är, att det verkligen varit fråga om flygmaskiner, som sänts upp i Bottenhavet av spritsmugglare. Vilken deras uppgift kunde vara har man också trott sig om att kunna ange.

På juldagens morgon 1933 iaktogs från Holmögådd ett spritsmugglarfartyg gå upp i Kvarken. Det var försvunnet några dagar, men den 28 december blev det kapat av finska tullen, infruset i isen. Beslaget hemlighölls av tullmyndigheterna, som anhållit besättningen, sex man. Spritjagaren förde tysk flagg och uppgav sig komma från Kiel. Den hade 3,000 liter sprit ombord, men det var tydligt, att största delen av lasten förts i land på svenska sidan. Man gissade, att lasten uppgått till 20,000 liter. De svenska tullmyndigheterna underrättades och satte igång med efterforskningar med ledning av de uppgifter den anhållna besättningen lämnat. Strax efter jul hade en person anhållits vid *Långroudden* några mil utanför Nordmaling. Jag fäster uppmärksamheten på, att man några dagar därefter såg mystiska ljus just i den trakten. I samband med anhållandet gjordes två beslag, det ena omfattande 1,080 och det andra 860 liter. Spriten härstammade från den på finska sidan kapade spritjagaren. Vid förhör hade besättningen på spritjagaren uppgett, att 3,000 liter skulle ilandföras i *Täfteå*, men att någon mottagare icke anmält sig. Observera, att man såg mystiska ljus strax efteråt även i *Täfteå*. Den 3 januari beslagtogs i Storfjärden utanför Hemsö i Ångermanland en estnisk spritjagare Gretel. Den hade sex mans besättning. Ingen sprit fanns ombord, men det luktade sprit i tankarna, varför det ansågs troligt att den redan hunnit lossa sin last.

Enligt uppgifter från finskt håll stod ett mäktigt kapital bakom smugglaraktionen. Det beräknades att belopp, som kunde uppskattas till hundratusentals kronor, voro investerade i företaget.

Den 6 januari såg man flygmaskinen vid Holmögådd. Kapningen av spritjagaren på finska sidan var då icke känd annat än för tullen. Tycker inte herr statsrådet i likhet med mig, att det borde ha fallit sig alldeles naturligt, att man ställt de mystiska flygningarna i Bottenviken i början av januari i samband med smugglingen och gissat, att man från någon plats i Östersjön sänt en flygmaskin norrut för att efterforska den försvunna spritjagaren? En sådan efterforskning kunde med fördel ske i mörker, då man väl på förhand överenskommit om signalerna. Flygaren, om det var en sådan, visste naturligtvis vilka platser efter kusten spritjagaren skulle besöka och gjorde sina efterforskningar vid dessa.

Någon utredning kom naturligtvis inte till stånd efter denna linje. Spritflygningen var bliven en militär angelägenhet. Spionagesynpunkten dominerade och för någon mera verklighetstrogen fanns icke plats. Det var också upprörande att se, hur man ansträngde sig i vissa tidningar för att utnyttja spökflygpsykosen i upprustningssyfte, varvid medverkan erhöles även från

Svar å interpellation. (Forts.)

militärt håll. Och nu kommer jag fram till ännu en sak, som gjort, att jag vid min begäran av en undersökning uppställt som önskemål, att medverkan i densamma påkallas av personer, vilka stå helt oberoende av det naturliga yrkesmilitära intresset att vår militärorganisation erhåller så stor förstärkning som möjligt, ett intresse som helt sammanfaller med vissa privatekonomiska intressen och 1934 också med önskningarna inom vissa politiska läger.

Utan att avvakta resultatet av en noggrannare undersökning av värdet i uppgifterna på spökflygningar sattes i januari månad 1934 i gång en stark propaganda för ökade militära flygutrustningar. För min del är jag av den uppfattningen, att denna propaganda i viss mån indirekt influerade på riksdagens beslut 1934 om inköp av de första bombplanen, låt vara att spökflygningen icke i riksdagen åberopades såsom ett skäl för flygvapnets förstärkning. Från Boden restes emellertid krav på Norrbottens förseende med flyg, och i avslutning härtill utslungades i pressen de våldsammaste anklagelser mot den då sittande regeringen för försummelse av försvaret. Jag skall be att få lämna ett prov på, vad man kunde tillåta sig i den vägen. Provet är valt med en viss omsorg. Enligt vad jag tror mig veta är den artikel jag nu skall citera skriven av en högt uppsatt militärperson. Den skrevs just i de dagar, då det blev känt, att en spritjagare kapats på finska sidan och då många tidningar ansågo sig kunna sammanställa de mystiska flygningarna vid Holmön med smugglarverksamheten. Artikeln hade till rubrik »Stormfåglar»: »Vad betyder skriften som i dessa vinterdagar tecknas på himmelns fäste över norrlandska vidder? Det frågas, men de illa rustade väktarna på muren sova, och deras herrar i borgstugan fortsätta att spela krona och klave om höga insatser. — — — Vad är det vi uppleva? Är det en sentida form av Belsasars gästabud, om vilket vi en gång läste hos Daniel, profeten? Hur var det de orden uttyddes, som den okända handen skrev på väggen i Nebudkadnesars, konungens i Babylon sal? Hur lydde domen över dem, som icke velat tro, utan skrottat åt alla varningar? — — — Du är vägd, du är räknad. Och utanför porten stod redan den främmande makt, som med svärdsudd skulle dräpa de sovande i borgen, göra deras barn till trälar, deras kvinnor till krigsknektars byte och en handelsvara i skökohus. Är icke det vi se för våra ögon och uppleva av vår styrelses gärningar vittnesbörd om att det är illa ställt? Är det icke skäl att tyda de grå fåglarnas flykt och det språk, deras öga med rött ljus talar?»

Med hänsyftning på ett uttalande av flygchefen, general Virgin, förmedlat till allmänheten bl. a. genom radion, att några *otillåtna* flygningar icke konstaterats, fortsätter artikelförfattaren: »Vi menige kunna icke förstå annat än att denne rikshärold ville låta oss tro, att om också en främmande luftfarkost rört sig över våra bygder, så vore detta dock icke så farligt — han hade icke flugit över något fästningsområde, hade överhuvud icke upprättat någon bas på svensk mark eller på svenskt vatten. — — — De främmande fåglar, som under vinterkvällar och vinternätter korsat övre Norrland från fjällen i väster till kustlandet i öster, »inrutande det som ett slaktdjur», äro under alla förhållanden icke av sådan beskaffenhet, som omnämnes i den angivna förordningens 14 paragraf, nämligen »luftfartyg, som har nationalitets- och registreringsbevis eller däremot svarande bevis, utfärdad av offentlig myndighet i främmande stat, med vilken Konungen slutit avtal, varigenom luftfart inom svenskt område medgivits för fartyg från denna stat.» De främmande stormfåglarna, som nu uppträtt över övre Norrland, härstamma säkerligen icke från ett näste, med vilket någon överenskommelse om lufttrafik för ifrågavarande syfte ingås. Icke ens den nu sittande socialdemokratiska regeringen skulle, trots allt det

Svar å interpellation. (Forts.)

mod enskilda dess medlemmar visat sig besitta i uppträdandet mot utländsk makt, våga råda Konungen att visa sig tillmötesgående mot dem, som utskicka *dessa* besökare. — — —

Hör hur det skrattas runt omkring? Vad som nu är avslöjat genom de främmande flygarnas flykt är, att en stor del av Sverige ligger öppet — att väktarna slumra så djupt, att man utan hinder kan komma över »dessa säkra, som bo där i trygghet, ja, som allesammans bo där utan murar och varken hava bommar eller portar, såsom det ock en gång skrevs av Jehovas profet med koppargriffel. — Vi äro oroliga över att kasernerna i en sådan tid stå tomma, över att våra herrar i en sådan tid göra oss till får, de där äro glupande vargars rov. — — — Landet är öppet. — — — Väktare rusten riket medan tid är — sen till att I icke behöven stå med skammens insegel bränt på edra pannor, när ansvaret en gång varder utkrävt för edra ord och gärningar! Så är det ock skrivet: Förbannad vare den, som förvränger rätten — förbannad vare den som leder en blind vilse på vägen.»

Påföljande dag lästes en artikel av samma penna med rubriken »Fara»: »Är det längre möjligt att betvivla, att en främmande makt med militära redskap uppträder över svenska bygder?» Den svenska statsmakten »tror sig icke ens om att låta utan vidare skjuta ner en luftfarkost, som med ond vilja överflyger svenskt område och därvid driver gäck med Sveriges majestät. Denna statsmakt är så underlig, att den endast uppträder med kraft mot nationellt sinnade medborgare — den kriminaliserar de nationella färgerna och håller sin hand över samhällets röda omstörtare, som om dessa vore heliga. — Sannerligen det är att undra att föraktet mot oss växer och därmed hänsynslösheten i den behandling man låter oss undergå. — — — Landet är i fara!».

Ja, mina damer och herrar, är det underligt om den, som dag efter dag fick läsa dylika besinningslösa utjutelser och som själv var absolut övertygad om att stormfåglarna, som inrutade övre Norrland som ett slaktdjur, var planeten Venus, bilar och bussar och möjligen ett aeroplan i spritsmugglares tjänst i Bottenviken, blev beklämd och satte sig före att söka få full klarhet om spökflygningarna genom en utredning på fullt objektiva grunder? Spökflygarpsykosen släppte emellertid i början av februari 1934, och spökflygningen skulle väl också så småningom ha fallit i glömska, om icke generalstabsrapporten i juli 1935 kommit. Jag måste för min del beklaga, att det ansågs nödvändigt att offentliggöra denna rapport, som ju inte vilar på säkrare underlag än att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i dag kunnat förklara, att olika bedömare av primärmaterialet kunna tänkas komma till olika slutsatser. Med utgångspunkt från generalstabsrapporten har mycket ofog bedrivits. Militära sakkunniga ha ställt sig till förfogande åt vissa pressorgan med beräkningar över spökflygarnas flygvägar, deras basering — som naturligtvis varit i Ryssland — de använda flygplanens kapacitet o. s. v. För dessa pressorgan har materialet från 1933—1934 icke varit för gammalt. Det har serverats i ständigt nya upplagor, och det kommer väl att fortsätta framöver varje gång man vill bygga på vårt alltjämt bristfälliga militärförsvar och behöver opinionens stöd.

På spökflygarfronten i övre Norrland har det dock varit relativt lugnt från vintern 1934 till hösten 1936. Då började tecken och under åter framträda. Högsta militärledningen i Boden var på sin vakt och kunde, som herr statsrådet meddelar, i en skrivelse den 9 februari 1937 meddela, att det torde kunna anses fastslaget, att främmande flygverksamhet under de senaste månaderna pågått över militärområdet. Chefen för generalstaben har godtagit rapporterna. Vad det rör sig om känner allmänheten till genom pressen. Jag tror mig om att våga försäkra, att den alldeles överväldigande delen av be-

Svar å interpellation. (Forts.)

folkningen i Norrbotten och även i Boden icke tror på spökflygningen och anser att de iakttagna fenomenen kunna här som i Finland finna en helt annan förklaring än den de militära myndigheterna kommit till. Det är ju också ganska betecknande att hela den spaningsverksamhet i luften och på marken som bedrivits och all den uppsikt som anordnats i övre Norrland från myndigheternas sida gett ett fullkomligt negativt resultat. Man har haft strålkastarmaterial och lyssnarapparatur och särskild personal, och även andra åtgärder ha vidtagits, men spökflygarna ha icke anmält sig. Tyvärr vill herr statsrådet icke medverka till att ens de färska rapporterna från hösten 1936 och vintern 1937 underkastats en granskning, som fyller anspråket på allsidighet och absolut objektivitet. Jag måste bekänna, att jag står fullkomligt oförstående till denna herr statsrådets tilltro till militärstabens i Boden förmåga att säga det avgörande och orubbliga ordet om spökflygningarna.

Jag och många andra tro oss även på allra senaste tiden ha fått ytterligare anledning att sätta utredningsmännens i Boden omdömesförmåga i starkt tvivelsmål. Jag ber att få närmare förklara vad jag syftar på.

En kvinna i Jockmock uppger sig den 18 februari i år kl. 4 e. m. ha sett en flygmaskin passera på ett avstånd av 100—150 meter och på en ungefärlig höjd av 30 meter. Det rådde månsken vid tillfället, och flygplanet kunde tydligt urskiljas. Ett mycket starkt motordån hördes. Landsfiskalen höll förhör med kvinnan, som noga beskrev sina iakttagelser. Hon hade t. o. m. sett en stjärna målad på flygkroppen. Militärbefälhavaren i Boden uppdrog åt en officer att verkställa utredning och denne fastställde, att »ljusförhållanden samt avstånd och flyghöjd synas ha kunnat medgiva konstaterandet av flygplanets utseende». Militärbefälhavaren, generalmajor Reuterswärd, har godtagit kvinnans uppgifter utom i ett enda avseende. Han tror icke att kvinnan kunnat se något märke på flygkroppen — detta märke skulle ha utgjorts av ett kors. Intet annat land än Tyskland har ett kors som nationalitetsbeteckning. Men om kvinnans berättelse icke är trovärdig i fråga om en så viktig detalj, så borde, tycker man, militärledningen i Boden ha haft orsak att ställa sig reserverad till berättelsen i sin helhet.

Det behövs väl knappast någon militär sakkunskap för att kunna fastställa, om man i starkt månsken kan se en flygmaskin på 100—150 meters avstånd och 30 meters höjd. Det är en alldeles självklar sak. Men om detta alltså är självklart, så följer därav icke att ett flygplan opererade i Jockmock den 18 februari kl. 4 e. m. Om så hade skett under starkt motorbuller, måste denna maskin observerats eller i varje fall bullret ha hörts av flere personer. Man kan t. o. m. undra om flygmaskinen kunnat undgå att höras av någon enda människa i trakten med normal hörsel.

Jockmocksfallet och metoden att utreda detsamma ger en viss vägledning, när man söker bilda sig en uppfattning om hur man först i Boden och sedan i generalstaben gått till väga vid bearbetningen av primärmaterialet. I generalstabsrapporten heter det, »att de verkställda flygningarna ha med stor sannolikhet ägt rum på stor höjd och oftast över mycket glest befolkade trakter. Endast på vissa för orientering lämpliga platser synas flygarna för att orientera sig eller för annat ändamål ha gått ned på så låg höjd att de tilldragit sig uppmärksamhet.» På detta sätt förklarar man, varför en flygmaskin, som skulle ha setts i t. ex. Haparanda vid finska gränsen, kunnat passera tvärs över hela Norrbotten, utan att någon iakttagit den, förrän den befann sig över någon plats i t. ex. Arjeplog, d. v. s. socknen närmast norska gränsen. I Boden och i generalstaben skickar man bara upp flygaren tillräckligt högt för att han varken skall ses eller höras. Flygvägarna synas i vissa fall ha varit underliga och oregelbundna. På någon plats har man sett mysti-

Svar å interpellation. (Forts.)

ska ljus och hört mystiskt motorbuller vid olika tider samma kväll. Hur förklara detta? Jo, säger man, det kan förutsättas, att flygplan för att möjliggöra närmare orientering stundom måste kretsa över orienteringspunkterna. Med detta antagande har luckan mellan den tidigaste och den senaste tidsuppgiften blivit fylld. Men så har det tydligen också inträffat, att spökflygaren iakttagits på någon plats utanför orienteringspunkterna eller vid sidan om den förmodade flygvägen. Man har visst inte blivit handfallen inför en sådan fatalitet. Flygplan kunna vid vissa tillfällen ha försatts ur sin ursprungliga funktion, säger generalstabens utredningsman. Men ytterligare besvärigheter ha uppstått. Tidsuppgifterna ha nämligen lämnat rum för ännu flera gissningar. De ha icke passat för flygvägar i rak linje med uppehåll för orientering över vissa platser och avstickare ur kursen. Om man emellertid lägger in teorien om rundflygningar av växlande utsträckning — herr statsrådet känner igen formuleringen — blir det genast något bättre och det har blivit gjort. Och ändå har man inte varit på den säkra sidan. Det har förfunnits dunkla punkter, vilka slutligen avklarats med att man lagt in precis det antal flygplan, ett, två eller flera, som behövs för att erhålla den flygsakkunniga verifikationen till de som trovärdiga godtagna berättelserna av civilpersoner. Jag vill endast tillägga, att man tydligen nödgats räkna med flygmaskiner med hastigheter av ända upp till 30 mil i timmen. Då det visat sig, att det numera finns flygplan med en högsta hastighet av 35 mil i timmen, har man inte behövt tveka om, att även sådana flygplan kommit till användning. Men efter all denna möda, måste generalstabsrapporten dock till sist meddela, att någon klarhet icke vunnits i den betydelsefulla frågan, vilket *syfte* de underliga flygarna kunnat ha. Det har emellertid anmält sig andra, både militärer och civila, som haft lättare att vinna klarhet. För dessa uttolkare av tecknen har det naturligtvis rört sig om flygningar i militärt syfte, om krigsförberedelser, varken mer eller mindre.

På alltför lösa boliner har man, synes det mig, på militärt håll konstaterat spökflygares uppträdande i övre Norrland hösten 1933, i januari 1934 samt hösten 1936 och vintern 1937. Och dylika konstateranden vill man att vi ska tro på; och vill man inte tro det, stämplas detta som en oförsynthet mot den militära yrkeskåren och som ett utslag av militärfientlighet. Jag vet dock att man även i militära kretsar, t. o. m. bland personer som haft att ta befattning med utredningen, fortfarande icke tror på spökflygningen.

Herr statsrådet har till sist i sitt svar utlovat, att om uppgifter om spökflygningar över de norrländska områdena åter börja inströmma, en undersökning av den mångsidigare läggning jag önskat skall igångsättas och att därvid vad som tidigare förekommit även skall ägnas uppmärksamhet. Jag är glad över att herr statsrådet tydligen trots allt icke anser, att det gamla materialet kan bli alldeles för gammalt och därför värdelöst.

Jag slutar med att uttala den förhoppningen, att planeten Venus skall fullfölja sin bana, att syn- och hörselhallucinationer skola förekomma även stundande höst och vinter, att spökflygarna alltså åter skola uppenbara sig, och att det följaktligen blir en allsidig och objektiv utredning av denna ursprungligen tragikomiska men numera så ledsamma affär. Det är min livligaste övertygelse, att om en sådan utredning företages med verklig omsorg, skall det här som i Finland slutligen kunna fastställas, att den påstådda spökflygningen i främmande maktens militära intresse var en produkt av okunnighet om astronomiska och atmosfäriska förhållanden och av syn- och hörselvillor och att kanske som enda realitet i hela affären kommer att kvarstå sprit-smugglares efterforskning medelst ett civilflygplan av tyska spritjagaren »Maj», som i slutet av 1936 kapades av finska tullen.

§ 3.

Föredrogos var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskottets propositionen, nr 313, med förslag till lag om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer m. m.; samt

till statsutskottets propositionen, nr 323, angående anslag till statlig lagerhållning m. m.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtande nr 140, bankoutskottets utlåtanden nr 60—62, första lagutskottets utlåtanden nr 57—61, andra lagutskottets utlåtande och memorial nr 44—46, jordbruksutskottets utlåtanden nr 84—89 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 5.

Herr *De Geer* i Hanaskog avlämnade en av honom undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 321, angående överenskommelse mellan Sverige, Estland och Finland rörande förhindrande av spritsmuggling m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 594, bordlades.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden

nr 144, i anledning av riksdagens år 1936 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1935—30 juni 1936;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av en skadad telefonkabel inom Karlskrona fästning;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ett fårstall vid Drottningholms kungsgård;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående inrättande av ett statens hantverksinstitut jämte en i ämnet väckt motion;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till sjukkassor m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbildningskurser för hushållerskor i skogsarbetarförläggningar;

nr 150, i anledning av väckt motion om anslag till biologiska undersökningar av farmaceutiska specialiteter;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad uppställning av riksstaten m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till låneunderstöd åt vissa egnahemsägare.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren beträffande föredragningslistan för onsdagen den 19 innevarande maj

dels att statsutskottets utlåtande nr 140 skulle sättas främst bland 2 gånger
bordlagda ärenden,

dels ock att konstitutionsutskottets memorial nr 1 d skulle uppföras närmast
efter samma utskotts memorial nr 21.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>De Geer</i> i Hanaskog	under 4 dagar fr. o. m. den 20 maj och
› <i>Barnekow</i> likaledes	› 4 › › › 20 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 3.15 e. m.

In fidem
Per Cronvall.